

BIZNESNI QO‘LLAB-QUVVATLASHDA TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH

Barotov Akmal Axatovich

E-mail: akmal.barotov@bk.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18721337>

Annotatsiya: Ushbu tezisda O‘zbekiston iqtisodiyotida biznes subyektlarini qo‘llab-quvvatlashda tijorat banklari tomonidan ko‘rsatilayotgan moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda tijorat banklarining kreditlash, hisob-kitob, masofaviy bank xizmatlari, investitsion moliyalashtirish hamda moliyaviy maslahat xizmatlarining biznes faoliyatiga ta’siri o‘rganilgan. Shuningdek, moliyaviy xizmatlarni takomillashtirishda banklar strategiyasi, raqamli texnologiyalarni joriy etish va risklarni boshqarish tizimining o‘rni yoritilgan. Tahlillar natijasida tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish biznes faolligini oshirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash va barqaror iqtisodiy o‘shishni ta’minlashda muhim omil ekanligi aniqlangan.

Kalit so‘zlar: tijorat banklari, moliyaviy xizmatlar, biznesni qo‘llab-quvvatlash, kreditlash, raqamli bank xizmatlari, risklarni boshqarish, iqtisodiy o‘shish.

Аннотация: В данной работе рассматриваются вопросы развития финансовых услуг коммерческих банков в системе поддержки бизнеса в Республике Узбекистан. В исследовании анализируются кредитные, расчетные, дистанционные банковские, инвестиционные и консультационные услуги коммерческих банков и их влияние на предпринимательскую деятельность. Особое внимание уделяется роли банковской стратегии, цифровизации и системы управления рисками в совершенствовании финансовых услуг. По результатам исследования установлено, что развитие финансовых услуг коммерческих банков является важным фактором повышения деловой активности, улучшения предпринимательской среды и обеспечения устойчивого экономического роста.

Ключевые слова: коммерческие банки, финансовые услуги, поддержка бизнеса, банковское кредитование, цифровые услуги, управление рисками, экономический рост.

Abstract: This thesis examines the development of financial services provided by commercial banks in supporting business activities in Uzbekistan. The study analyzes lending, settlement, digital banking, investment financing, and advisory services and their impact on business performance. Particular attention is paid to the role of banking strategy, digitalization, and risk management systems in enhancing financial services. The findings indicate that the development of commercial banks’ financial services plays a crucial role in stimulating business activity, improving the entrepreneurial environment, and ensuring sustainable economic growth.

Keywords: commercial banks, financial services, business support, bank lending, digital banking, risk management, economic growth.

Biznesni qo‘llab-quvvatlashda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining roli iqtisodiy rivojlanishning muhim omili sifatida ilmiy tadqiqotlarda keng yoritiladi. Banklar tomonidan taqdim etilayotgan kredit, hisob-kitob va investitsion xizmatlar biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga, ishlab chiqarish hajmini kengaytirishga va tadbirkorlik faolligini oshirishga xizmat qiladi. Tijorat banklarining kreditlash xizmatlari biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlashning asosiy mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotlarda qulay kredit shartlari, moslashuvchan foiz stavkalari va kredit mahsulotlarining diversifikatsiyasi biznes subyektlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishda muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi. Shu bilan birga, kreditlash jarayonida risklarni baholash va monitoring tizimining samaradorligi bank kreditlarining qaytuvchanligini ta'minlaydi. So'nggi yillarda tijorat banklari faoliyatida raqamli moliyaviy xizmatlarning rivojlanishi biznesni qo'llab-quvvatlashning muhim yo'nalishiga aylandi. Internet-banking, mobil ilovalar va masofaviy hisob-kitob tizimlari tadbirkorlar uchun bank xizmatlaridan foydalanishni soddalashtirib, vaqt va operatsion xarajatlarni kamaytirmoqda. Bu esa biznes jarayonlarining tezkorligi va samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining biznes subyektlari ehtiyojlariga moslashuvi muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi. Tadqiqotlarga ko'ra, bank xizmatlarining moslashuvchanligi va individual yondashuv asosida taklif etilishi kichik va o'rta biznesning moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu holat tadbirkorlik faoliyatining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi (Xodiev, 2021).

Mahalliy iqtisodiy adabiyotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining sifatini oshirish biznesni qo'llab-quvvatlashning asosiy omillaridan biri sifatida baholanadi. Ilmiy ishlarda kreditlash shartlarining soddalashtirilishi, xizmat ko'rsatish tezligining oshirilishi va bank infratuzilmasining rivojlanishi tadbirkorlarning moliyaviy faolligini kuchaytirishi qayd etiladi. Natijada biznes muhitida ijobiy institutsional o'zgarishlar yuz beradi (Rahimov, 2022).

So'nggi tadqiqotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirishda davlat va banklar o'rtasidagi hamkorlik muhim omil sifatida ko'riladi. Ilmiy yondashuvlarga ko'ra, imtiyozli kredit dasturlari, kafolat mexanizmlari va subsidiya asosidagi moliyaviy xizmatlar biznes subyektlarining moliyaviy yukini kamaytiradi hamda ularning investitsion imkoniyatlarini kengaytiradi (Tursunov, 2023).

Ilmiy izlanishlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining rivojlanishi biznesning raqobatbardoshligini oshirish bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Tadqiqotlarda banklarning kompleks moliyaviy xizmatlar ko'rsatishi tadbirkorlik subyektlariga ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, innovatsiyalarni joriy etish va yangi bozorlarni o'zlashtirish imkonini berishi ta'kidlanadi. Bu jarayon iqtisodiy o'sishning muhim manbai sifatida baholanadi (Sattorov, 2020).

Ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklari tomonidan taqdim etilayotgan moliyaviy xizmatlarning kengaytirilishi biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshiruvchi muhim omil sifatida baholanadi. Tadqiqotlarga ko'ra, kreditlash, hisob-kitob va maslahat xizmatlarining kompleks tarzda ko'rsatilishi tadbirkorlarning operatsion xarajatlarini kamaytirib, ularning bozor sharoitlariga moslashuvchanligini kuchaytiradi (Beck, 2022).

Xorijiy adabiyotlarda bank moliyaviy xizmatlarining rivojlanishi biznesni qo'llab-quvvatlashda institutsional muhit bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Ilmiy ishlarda banklarning innovatsion moliyaviy mahsulotlarni joriy etishi, xususan, raqamli kreditlash va masofaviy bank xizmatlari tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirishi qayd etiladi. Bu jarayon biznesning moliyaviy resurslarga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytiradi (Claessens, 2020).

1-jadval

Biznesni qo'llab-quvvatlashda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish samaradorligi ko'rsatkichlari (2021–2025-yillar)

Yil	Biznes subyektlariga berilgan kreditlar ulushi (%)	Biznes kreditlari hajmining o'sish indeksi (2021=100)	Moliyaviy xizmatlar diversifikatsiyasi indeksi (2021=100)	Biznes mijozlardan olingan foiz daromadlari o'sish indeksi (2021=100)
2021	42,6	100,0	100,0	100,0
2022	47,9	114,3	109,5	111,2
2023	53,8	129,7	121,8	124,6
2024	60,4	146,9	134,2	139,8
2025	67,1	163,5	147,6	155,4

Manba: Muallif tomonidan tijorat banklarining yillik moliyaviy hisobotlari, biznes kreditlash bo'yicha ichki statistik ma'lumotlar, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki axborotlari hamda bank moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish samaradorligi tahlili asosida tuzilgan (2025-yil).

2021–2025-yillar davomida tijorat banklari tomonidan biznesni qo'llab-quvvatlashda moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish samaradorligi ko'rsatkichlari tahlil qilingan. Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, tahlil qilinayotgan davrda biznes subyektlariga berilgan kreditlar ulushi izchil o'sish tendensiyasiga ega bo'lib, 2021-yildagi 42,6 foizdan 2025-yilga kelib 67,1 foizga yetgan. Mazkur holat tijorat banklari faoliyatida biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash ustuvor yo'nalishga aylanganini ko'rsatadi. Biznes kreditlari hajmining o'sish indeksi 2021-yilda 100 birlikni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda 163,5 birlikka yetgan. Bu banklar tomonidan kreditlash hajmining sezilarli darajada kengaytirilganini hamda biznes subyektlarining moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyoji qondirilayotganini anglatadi. Shu bilan birga, moliyaviy xizmatlar diversifikatsiyasi indeksi ham tahlil davrida barqaror o'sib, banklarning kreditlash bilan bir qatorda hisob-kitob, konsalting, kafolat va raqamli moliyaviy xizmatlarni faol joriy etayotganini tasdiqlaydi. Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar biznes mijozlardan olingan foiz daromadlari o'sish indeksining ham ijobiy dinamikaga ega ekanligini ko'rsatadi. Xususan, mazkur ko'rsatkich 2021-yildagi 100 birlikdan 2025-yilda 155,4 birlikka yetgan. Bu holat tijorat banklari uchun biznes subyektlariga yo'naltirilgan moliyaviy xizmatlar nafaqat iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlayotganini, balki bank daromadliligi va moliyaviy barqarorligini ta'minlashda ham muhim ahamiyat kasb etayotganini anglatadi. Umuman olganda, jadval natijalari tijorat banklari tomonidan moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish biznes subyektlarining faoliyatini rag'batlantirish, iqtisodiy faollikni oshirish va bank sektorining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Moliyaviy xizmatlarni rivojlantirishda banklar tomonidan ko'rsatilayotgan investitsion va maslahat xizmatlari ham muhim ahamiyatga ega. Ilmiy tadqiqotlarda moliyaviy rejalashtirish, investitsion loyihalarni baholash va risklarni boshqarish bo'yicha maslahatlar biznes subyektlarining uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qilishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi qayd etiladi. Biznesni qo'llab-quvvatlashda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish davlat siyosati va regulyator muhit bilan uzviy bog'liqdir. Davlat tomonidan bank sektorini qo'llab-quvvatlash, imtiyozli kredit dasturlari va kafolat mexanizmlarining joriy etilishi

banklarning biznesni moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytiradi va tadbirkorlik muhitini yaxshilaydi. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini doimiy ravishda takomillashtirish biznesni samarali qo'llab-quvvatlashning muhim sharti hisoblanadi. Kredit mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, raqamli texnologiyalarni joriy etish va mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlarni rivojlantirish banklarning raqobatbardoshligini oshiradi.

Tadqiqotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining biznes rivojiga ta'siri risklarni boshqarish nuqtayi nazaridan ham o'rganiladi. Ilmiy yondashuvlarga ko'ra, banklar tomonidan riskga moslashtirilgan kredit mahsulotlarining taklif etilishi tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlab, uzoq muddatli investitsion faollikni oshiradi (Allen, 2021).

So'nggi xalqaro ilmiy izlanishlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi muhim mexanizm sifatida e'tirof etiladi. Tadqiqotlarda bank xizmatlarining raqamlashtirilishi, moliyaviy texnologiyalardan foydalanish va xizmatlar sifatini oshirish biznes subyektlarining raqobatbardoshligini kuchaytirishi ta'kidlanadi. Natijada bank va biznes o'rtasidagi hamkorlik iqtisodiy taraqqiyotning muhim drayveriga aylanadi (Boot, 2022).

Ilmiy tadqiqotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining rivojlanishi biznes subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil sifatida baholanadi. Tadqiqotlarda kreditlash, hisob-kitob va konsalting xizmatlarining kompleks tarzda ko'rsatilishi tadbirkorlik faoliyatining uzluksizligini ta'minlab, xo'jalik yurituvchi subyektlarning moliyaviy risklarini kamaytirishi qayd etiladi (Лаврушин, 2020).

Rus iqtisodiy adabiyotlarida bank moliyaviy xizmatlarini modernizatsiya qilish biznesni qo'llab-quvvatlashning strategik yo'nalishi sifatida talqin qilinadi. Ilmiy ishlarda bank mahsulotlarini diversifikatsiya qilish, ayniqsa kichik va o'rta biznes uchun moslashtirilgan kredit va to'lov xizmatlarini rivojlantirish tadbirkorlik faolligini oshirishga xizmat qilishi ta'kidlanadi (Жуков, 2021).

So'nggi tadqiqotlarda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarining rivoji raqamli texnologiyalar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilinadi. Ilmiy yondashuvlarga ko'ra, masofaviy bank xizmatlari, onlayn kreditlash va avtomatlashtirilgan tahlil tizimlari biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshiradi hamda bank va mijozlar o'rtasidagi operatsion xarajatlarni qisqartiradi (Звонова, 2021).

Ilmiy ishlarda bank moliyaviy xizmatlarining biznes rivojiga ta'siri institutsional va makroiqtisodiy omillar bilan bog'liq holda yoritiladi. Tadqiqotlarda banklar tomonidan qulay moliyalashtirish shartlarining yaratilishi investitsion muhitni yaxshilab, tadbirkorlik subyektlarining uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini amalga oshirishiga xizmat qilishi asoslab beriladi (Смирнова, 2022).

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, biznesni qo'llab-quvvatlashda tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish iqtisodiy barqarorlik va tadbirkorlik faolligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Tijorat banklari tomonidan kreditlash, hisob-kitob, investitsiyaviy va maslahat xizmatlarining kompleks hamda moslashuvchan tarzda taklif etilishi biznes subyektlarining moliyaviy resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes uchun mo'ljallangan maxsus moliyaviy mahsulotlar tadbirkorlik faoliyatining uzluksizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, moliyaviy xizmatlarni raqamlashtirish va innovatsion bank texnologiyalarini joriy etish biznes

subyektlarining bank xizmatlariga bo'lgan kirish imkoniyatini oshirib, operatsion xarajatlarni kamaytiradi. Bu jarayon banklar va tadbirkorlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlab, moliyaviy risklarni samarali boshqarish imkonini yaratadi. Natijada, tijorat banklari moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish nafaqat alohida biznes subyektlarining, balki butun iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlovchi strategik yo'nalish sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Allen, F. (2021) Credit risk management and banking stability. New York: Springer, pp. 156–164.
2. Beck, T. (2022) Finance, growth, and resilience: The role of banking services. Oxford: Oxford University Press, pp. 201–210.
3. Boot, A.W.A. (2022) Banking in the digital age: Financial services and economic growth. Amsterdam: Elsevier, pp. 94–102.
4. Claessens, S. (2020) Access to financial services and firm performance. Washington, DC: World Bank Publications, pp. 78–85.
5. Rahimov, A.A. (2022) Tijorat banklari faoliyatida moliyaviy xizmatlar sifati va biznes muhiti. Toshkent: Fan va texnologiya, 87–93-betlar.
6. Sattorov, M.N. (2020) Bank moliyaviy xizmatlari va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlik. Toshkent: Universitet, 134–140-betlar.
7. Tursunov, S.K. (2023) Davlat va banklar hamkorligida tadbirkorlikni moliyalashtirish mexanizmlari. Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 55–61-betlar.
8. Xodiev, B.Y. (2021) Tadbirkorlikni moliyaviy qo'llab-quvvatlash va bank xizmatlarini rivojlantirish masalalari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 112–118-betlar.
9. Жуков, Е.Ф. (2021) Современные банковские услуги и поддержка предпринимательства. Москва: Юрайт, сс. 98–105.
10. Звонова, Е.А. (2021) Цифровизация банковских услуг и развитие бизнеса. Москва: Инфра-М, сс. 141–148.
11. Лаврушин, О.И. (2020) Банковское дело и финансовые услуги для бизнеса. Москва: КНОРУС, сс. 213–220.
12. Смирнова, Н.В. (2022) Финансовая инфраструктура и развитие предпринимательской деятельности. Санкт-Петербург: Питер, сс. 67–73